

DOI 10.37491/UNZ.107.7
УДК 343.14 (477+71)

Сергій ВОЛКОТРУБ¹

ТЕСТ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОНЯТТЯ, ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ ТА ДОСВІД КАНАДИ

Досліджується проблема формування тесту допустимості доказів у кримінальному провадженні України. Констатовано, що ні кримінальний процесуальний закон, ні судова практика досі не містять уніфікованого тесту допустимості — цілісного алгоритму, який суддя міг би послідовно застосувати до будь-якого спірного доказу. Верховний Суд неодноразово наближався до його вироблення, однак йде шляхом формулювання окремих тез, висновків і правових позицій, які доповнюють і розвивають попередні, тож цілісну модель доводиться реконструювати з мозаїки постановів різних палат і років. Метою статті є визначення поняття та структури тесту допустимості доказів на основі систематизації доктринальних концепцій, хронологічного аналізу практики Верховного Суду та порівняння з досвідом Канади, де такий тест розроблено. Використано загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, насамперед догматичний, порівняльно-правовий та історико-правовий. Показано, що українська практика послідовно відкидає категоричну концепцію «нещадного виключення» доказів і еволюціонує від формально-процедурних критеріїв (належні джерело, суб'єкт, порядок одержання та оформлення) до ма-

¹ кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, volkotrub@univer.km.ua, <https://orcid.org/0000-0001-8791-4144>.

теріального (сутнісного) підходу, за якого вирішальним є вплив порушення на права людини, надійність доказу та справедливість провадження в цілому. Реконструйовано багаторівневу будову тесту допустимості, що охоплює формально-процедурну перевірку, оцінку істотності порушення прав людини, перевірку похідних доказів за доктриною «плодів отруєного дерева», суміжні концепції асиметрії, недобросовісної помилки та «розбитого дзеркала», а також процедурний порядок ухвалення рішення про недопустимість. Доведено концептуальну близькість українського матеріального підходу до трискладового тесту, сформульованого Верховним судом Канади, та обґрунтовано доцільність вибіркової рецензії канадської моделі структурованого зважування за збереження українського розмежування загального правила та спеціального режиму істотних порушень. Сформульовано пропозиції щодо узагальнення судової практики та вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Ключові слова: кримінальне провадження, доказування, докази, допустимість доказів, істотне порушення прав людини, практика Верховного Суду, порівняльне кримінальне процесуальне право.

Постановка проблеми. Конституційний припис про те, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом (ч. 3 ст. 62 Конституції України) [1], розвинуто у ст.ст. 86–90 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) [2]. Допустимість є тією властивістю доказу, що відображає правовий вимір доказування — відповідність процесу одержання фактичних даних вимогам закону та стандартам справедливого судового розгляду. Проте закон не містить уніфікованого «тесту допустимості» — послідовного алгоритму перевірки доказу; такий алгоритм формується судовою практикою на основі доктринальних концепцій недопустимості та під відчутним впливом міжнародних стандартів.

Верховний Суд неодноразово робив кроки до вироблення узагальненого «тесту допустимості». Ще у 2018 році він окреслив базові критерії допустимості (належне джерело, належний суб'єкт, належна процесуальна форма) [3], у 2019 році узагальнив їх у чотириелементному «позитивному» тесті [4], а у 2022 році Велика Палата сформулювала матеріальну (сутнісну) концепцію, за якою в центрі уваги суду мають перебувати права людини та виправданість втручання в них держави [5]. Проте цілісного, нормативно чи прецедентно закріпленого тесту допустимості — єдиного алгоритму, який суддя міг би послідовно застосувати до будь-якого спірного доказу, — досі немає. У своїй практиці Верховний Суд іде шляхом формулювання окремих тез, висновків і правових позицій, які доповнюють, уточнюють і розвивають попередні; цілісну картину доводиться щоразу реконструювати з мозаїки постанов, ухвалених у різний час, різними палатами й у різних процесуальних контекстах. Для судів першої та апеляційної інстанцій це обертається непередбачуваністю: за однакових порушень одні суди

механічно виключають докази, інші — ігнорують відступи від процедури, що зачіпають фундаментальні права особи.

Тим часом порівняльно-правовий досвід засвідчує, що таке завдання має розв'язання: Верховний суд Канади подібний тест розробив і послідовно застосовує. Спершу у справі *R. v. Collins* (1987) було сформульовано перший розгорнутий тест виключення доказів, здобутих із порушенням Хартії прав і свобод [6], а згодом у справі *R. v. Grant* (2009) — чинну трискладову модель структурованого зважування [7], яка дає судді наперед визначену послідовність кроків оцінки спірного доказу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика допустимості доказів традиційно перебуває в центрі уваги української науки кримінального процесу. У різні часи окремі її аспекти досліджували, зокрема, Н. М. Басай, В. В. Вапнярчук, І. В. Глов'юк, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошевий, В. Г. Дрозд, О. В. Капліна, А. А. Козленко, Л. М. Лобойко, В. О. Малярова, Ю. Л. Мельничук, В. Т. Нор, А. В. Панова, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва, Н. В. Сибільова, В. А. Смирнов, С. М. Стахівський, В. М. Тертишник, І. А. Тітко, С. Г. Ханін, А. Я. Хитра, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, К. А. Юхименко, О. С. Яновська та інші вчені. Попри значний доробок, відсутнє комплексне дослідження, яке поєднувало б доктринальний аналіз, хронологічну реконструкцію позицій Верховного Суду та порівняння з канадською моделлю тесту допустимості з висновком щодо її рецепції. Заповненню цієї прогалини й присвячено цю статтю.

Метою статті є визначення поняття та структури тесту допустимості доказів у кримінальному провадженні на основі систематизації доктринальних концепцій, хронологічного аналізу практики Верховного Суду та порівняння з тестами допустимості Канади, а також обґрунтування можливостей їх рецепції в українській практиці.

Виклад основного матеріалу. Поняття допустимості доказів є фундаментальним у теорії кримінального процесуального доказування, проте єдиного його розуміння в доктрині не склалося. О. В. Капліна розглядає допустимість як придатність доказу з погляду законності його джерела, а також умов і способів одержання та процесуального закріплення фактичних даних [9, с. 51–53]. В. В. Вапнярчук наголошує, що допустимість стосується форми доказів: вона належить лише до форми і не торкається їхнього змісту, а визначається дотриманням прямо встановлених законом правил [13, с. 194–205]. Близьким є підхід М. А. Погорецького, який тлумачить процесуальну допустимість як систему вимог до джерела, суб'єкта та способу закріплення доказів [10, с. 490–491]. У праці Н. В. Сибільової допустимість трактувалася як відповідність фактичних даних вимогам процесуального закону щодо джерела, суб'єкта, способу та порядку їх одержання [8]. Проблематику допустимості як властивості доказів розробляли також І. В. Глов'юк, В. О. Малярова, Д. Б. Сергєєвата інші вчені. Наведені підходи доповнюють один одного: В. А. Смирнов визначає допусти-

мість як властивість доказу, що характеризує його через законність джерела фактичних даних, способів збирання та процесуальної форми закріплення [12]; В. М. Тертишник — як правову придатність доказу [11]; Ю. Л. Мельничук узагальнює багатоаспектність поняття, розглядаючи допустимість водночас як вимогу закону, процесуальну форму, інститут права, висновок щодо конкретного доказу та його властивість [14, с. 107–115]. Спільним для всіх підходів є розуміння допустимості як заснованої на законі властивості доказу, що відображає правомірність його одержання й процесуального оформлення. В. Г. Дрозд, у свою чергу, наголошує на оціночному характері поняття «очевидно недопустимий доказ», яке суд може визнати недопустимим на будь-якому етапі судового розгляду (ч. 2 ст. 89 КПК України) [15, с. 274–280].

Конституційним підґрунтям допустимості є ч. 3 ст. 62 Конституції України, офіційне тлумачення якої надав Конституційний Суд України у Рішенні від 20 жовтня 2011 р. № 12–рп/2011: обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних унаслідок порушення або обмеження конституційних прав і свобод особи, крім випадків, коли Основний Закон допускає такі обмеження. Саме цей конституційний вимір, як підкреслює Ю. Л. Мельничук [14, с. 107–115], надає інститутові допустимості особливої ваги: незаконність способу одержання доказу не лише ставить під сумнів його достовірність, а й підриває довіру до правосуддя загалом [30].

Практичну значущість понятійного апарату підтверджує позиція Верховного Суду, який чітко розмежовує суміжні властивості: належність як внутрішня властивість полягає у спроможності доказу встановлювати обставини предмета доказування, тоді як допустимість як зовнішня властивість полягає в додержанні вимог КПК щодо отримання та процесуального оформлення доказу. Ця розмежувальна позиція узгоджується з критеріями допустимості, сформульованими Верховним Судом у постанові від 25 вересня 2018 р. у справі № 210/4412/15-к [3].

Заслуговує на увагу й термінологічна заувага В. В. Вапнярчука [13, с. 194–205]: оскільки за змістом ч. 1 ст. 84 КПК України доказом є лише належно отримані фактичні дані, відомості, здобуті з відступом від процедури, узагалі не є доказами, а тому вислів «недопустимий доказ» є логічно суперечливим. Звідси практична вимога: визнаючи доказ недопустимим, суд має зазначити конкретну норму, порушення якої — з урахуванням наслідків і можливості їх усунення — зумовлює недопустимість, а не обмежуватися загальним посиленням [3].

Підсумовуючи, допустимість доцільно розуміти як засновану на Конституції та КПК властивість доказу, що відображає правомірність його одержання й оформлення та перевіряється за сукупністю критеріїв (джерело, суб'єкт, процедура, оформлення, забезпечення прав особи). Водночас саме поняття допустимості є відправною точкою, а не вичерпним рішенням: воно лише ставить питання, на яке відповідає тест допустимості, сформований практикою і доктринальними концепціями, до розгляду яких ми переходимо.

Поняття допустимості неможливо повноцінно розкрити поза контекстом права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод) [31]. Європейський суд з прав людини послідовно наголошує, що Конвенція не регламентує допустимості доказів як таку — це передусім питання національного права, — однак оцінює справедливості провадження в цілому, враховуючи спосіб одержання доказу та можливість сторони захисту його оспорити. Цей наднаціональний стандарт пояснює, чому українська допустимість тяжіє до оцінного, а не суто формального розуміння: вирішальним є не сам факт відступу від процедури, а його вплив на справедливість розгляду та на права особи.

Ю. Л. Мельничук зауважує на цільове призначення інституту допустимості доказів — відсіювання заздалегідь недостовірних відомостей та відомостей, процес одержання яких породжує обґрунтовані сумніви; правило, за яким недопустимим визнається лише окремих доказ, а не факт, що в ньому відображений; розуміння допустимості як першої та необхідної умови функціонування доказу, без якої оцінка належності й достовірності стає безпредметною; нерозривний зв'язок допустимості з дотриманням прав особи (неприпустимість прийомів, заснованих на насильстві, погрозах, обмані); і нарешті залежність допустимості від вимог закону до джерела, умов і способів одержання та фіксації фактичних даних [14, с. 107–115].

1.1. Конвенційний контекст допустимості. Українське розуміння допустимості формується в системі координат ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. ЄСПЛ послідовно підкреслює, що Конвенція не встановлює правил допустимості доказів — це питання національного права, — а сам Суд перевіряє справедливість провадження в цілому. Цю позицію сформульовано ще у справі *Шенк проти Швейцарії* (*Schenk v. Switzerland*, заява № 10862/84, рішення від 12 липня 1988 р.) [32] і розвинуто у справах *Хан проти Сполученого Королівства* (*Khan v. the United Kingdom*, № 35394/97, 12 травня 2000 р.) [33] та *Биков проти Росії* (*Bykov v. Russia*, № 4378/02, 10 березня 2009 р.) [34]: навіть доказ, здобутий із порушенням національного права чи ст. 8 Конвенції, не робить розгляд автоматично несправедливим, якщо стороні захисту забезпечено можливість його оспорити, а доказ не був єдиною підставою засудження.

Винятком із цього гнучкого підходу є докази, здобуті внаслідок катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження. У справах *Яллох проти Німеччини* (*Jalloh v. Germany*, № 54810/00, 11 липня 2006 р.) [35] та *Гефген проти Німеччини* (*Gäfgen v. Germany*, № 22978/05, 01 червня 2010 р.) [36] ЄСПЛ визнав, що використання таких доказів, за загальним правилом, робить провадження несправедливим у цілому, незалежно від їхньої доказової сили. Цей абсолютний характер заборони відображено й у практиці щодо України — зокрема у справі *Нечипорук і Йонкало проти України* (№ 42310/04, 21 квітня 2011 р.) [37], на яку неодноразово спирається Верховний Суд.

Практика ЄСПЛ виробила й власні підходи до оцінки похідних доказів. Так, у справі *Светіна проти Словенії* (*Svetina v. Slovenia*, № 38059/13, 22 травня 2018 р.) [38] Суд визнав справедливим провадження, у якому первісно незаконно отримані дані телекомунікацій не використовувалися як доказ, а викривальну інформацію було незалежно здобуто з телефону

потерпілого. Це підтверджує, що оцінний, а не категоричний підхід до похідних доказів властивий і конвенційному стандарту.

Отже, конвенційний контекст є тим спільним знаменником, який, з одного боку, пояснює відхід української практики від формалізму, а з іншого — уможлиблює коректне порівняння української та канадської моделей: обидві, попри відмінності інструментарію, зрештою вимірюються критерієм загальної справедливості провадження.

2. Доктринальні дискусії про допустимість доказів. В. В. Вапнярчук поділяє всі концепції недопустимості на дві групи. Першу утворює категоричний підхід — концепція «нещадного виключення доказів» (інакше — концепція «чаю та чорнил», за формулою «ложка чорнила псує склянку чаю»), за якою будь-яке, навіть незначне, порушення порядку отримання доказу тягне його недопустимість. Другу групу становлять концепції диференційованого підходу, що пов'язують недопустимість із характером та наслідками порушення; до них належать концепції істотності порушення прав людини, «плодів отруєного дерева», асиметрії правил допустимості, недобросовісної помилки та «розбитого дзеркала» [13, с. 194–205; 22; 27]. Цей поділ узгоджується із запропонованою В. А. Смирновим класифікацією підстав визнання доказів недопустимими на безумовні, такі, за яких доказ може бути умовно допустимим, і такі, що потребують додаткового обґрунтування. Спільним для диференційованих концепцій є те, що недопустимість постає не автоматичним наслідком будь-якого відступу від форми, а результатом оцінки, у центрі якої — вплив порушення на права людини та на надійність доказу [12; 21].

Відмова від категоричної концепції «нещадного виключення» має самостійне обґрунтування. Її послідовне застосування призводило б до втрати доказової інформації за будь-якого, навіть технічного, відступу від форми, а отже — до безпідставних виправдань і підриву публічного інтересу в розкритті злочинів. Прихильників цієї концепції серед сучасних українських науковців В. В. Вапнярчук [13, с. 194–205] фактично не виявляє; її положення інколи використовуються стороною захисту тактично, проте як загальний методологічний підхід вона не сприйнята ні доктриною, ні практикою. Це, утім, не означає поблажливості до порушень: диференційований підхід вимагає не ігнорувати порушення, а оцінювати його наслідки.

Кожна з диференційованих концепцій має власну сферу та логіку. Концепція «розбитого дзеркала» дозволяє розглядати єдине джерело доказів не як неподільний масив, а за відносно самостійними інформаційними блоками: якщо порушення стосується лише частини відомостей, недопустимою визнається саме ця частина, а решта зберігає доказове значення. Концепція недобросовісної помилки переносить акцент на суб'єктивний бік діяльності правозастосовного органу: добросовісна помилка щодо, наприклад, кваліфікації діяння не «отрує» доказів, тоді як свідоме зловживання має наслідком їх недопустимість. Концепція асиметрії стосується розподілу несприятливих наслідків порушення між сторонами. Концепція «плодів отруєного дерева» поширює недопустимість на похідні докази. Концепція іс-

тотності порушення прав людини є при цьому стрижневою — вона визначає поріг, за якого взагалі постає питання про недопустимість. Слід наголосити, що ці концепції не є взаємовиключними: у конкретній справі суд нерідко застосовує їх послідовно — спершу встановлює наявність та істотність порушення, потім вирішує долю похідних доказів, а за потреби застосовує асиметрію чи «розбите дзеркало» [23; 24; 25]. Саме тому коректніше говорити не про окремі концепції, а про єдиний багатоступеневий тест допустимості, складники якого мають різне призначення.

Найбільш принциповим є спір про природу допустимості — формальну чи матеріальну. Прихильники матеріального підходу (підтриманого Великою Палатою у справі № 756/10060/17 [5]) виходять із того, що порушення процедури тягне недопустимість лише за умови шкоди правам людини чи надійності доказу. Натомість С. Г. Ханін [17] гостро критикує формулу «не в будь-якому випадку», доводячи, що вона фактично нівелює самостійне значення ст. 86 КПК України і зводить конституційну заборону (ст. 62 Конституції України) та вимоги ст. 6 Конвенції; на його думку, дотримання законної процедури є самоціллю, що впливає зі ст.ст. 1 і 8 Конституції України (Україна — правова держава; засада верховенства права). Цей аргумент не можна недооцінювати, оскільки демонструється ризик того, що оцінний підхід за відсутності чітких критеріїв перетвориться на легітимацію порушень «з міркувань доцільності» [18].

Вважаємо, що обидві позиції вловлюють різні грані проблеми. Матеріальний підхід відповідає логіці ЄСПЛ (оцінка справедливості провадження в цілому) і запобігає невинуватим виправданням через формальні дрібниці; формальний — захищає від своєї «ерозії» законності. Розв'язання конфлікту лежить не у відмові від однієї з позицій, а у чіткому розподілі тягара доказування: відступ від процедури має презюмувати недопустимість, а спростувати цю презумпцію (довести відсутність шкоди правам особи й надійності доказу) повинна сторона обвинувачення. Такий розподіл зберігає дисциплінуючу функцію ст. 86 КПК України і водночас допускає гнучкість, якої вимагає матеріальний критерій ст. 87 КПК України.

Нарешті, до спірних належать і наступні питання термінології закону, зокрема В. В. Вапнярчук [13, с. 194–205] доводить, що поняття «недопустимий доказ» внутрішньо суперечливе, адже відомості, здобуті поза процедурою, узагалі не є доказом; це не лише мовна тонкість, бо від неї залежить момент і стадія «відсіювання» таких відомостей.

В українському законодавстві та практиці Верховного Суду відсутній тест допустимості як єдиний алгоритм — він поставав поступово в практиці Верховного Суду. Тому доцільно простежити ключові постанови в хронологічній послідовності: це показує, як від базових критеріїв допустимості Суд рухався до матеріального (сутнісного) підходу та до системи диференційованих концепцій. У постанові від 25 вересня 2018 р. у справі № 210/4412/15-к Касаційний кримінальний суд сформулював вихідну модель: критеріями допустимості є належне джерело (з вичерпного переліку ч. 2 ст. 84 КПК України), належний суб'єкт та належна процесуальна форма. Водночас Суд застеріг, що перелік порушень у ст. 87 КПК України не є вичерпним (істо-

ним може бути визнане, зокрема, порушення вимоги про обов'язкову участь понять), що питання недопустимості вирішується в нарадчій кімнаті, а кожний доказ оцінюється автономно, бо безумовне виключення здатне призвести до незаконного рішення. Уже тут закладено ідею оцінного, а не автоматичного підходу [3].

У постанові від 30 травня 2019 р. у справі № 164/1457/16-к Верховний Суд застосував доктрину «плодів отруєного дерева» як оцінку всього ланцюга пов'язаних доказів і водночас зорієнтувався на стандарт ЄСПЛ щодо справедливості провадження в цілому (рішення у справі «Хан проти Сполученого Королівства» [33]): якщо процес загалом є справедливим, отримані з порушенням докази за певних умов можуть бути прийнятними. У цій справі Суд також розтлумачив п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК України (недопустимість показань свідка, який згодом набув статусу підозрюваного), пов'язавши його із цілеспрямованим порушенням права на мовчання [40].

У постанові від 07 серпня 2019 р. у справі № 607/14707/17 Суд узагальнив чотириелементний («позитивний») тест: умовами допустимості є одержання фактичних даних із належного процесуального джерела, належним суб'єктом, у належному процесуальному порядку та з належним оформленням джерела. Цей перелік став стандартним орієнтиром для нижчих судів [4].

У постанові від 08 жовтня 2019 р. у справі № 639/8329/14-к Суд деталізував тест похідності («плодів отруєного дерева»): треба встановити, по-перше, що первісний доказ отриманий з порушенням фундаментальних прав і використовувався в процедурах, що призвели до похідного доказу, і по-друге, що похідний доказ здобутий саме завдяки інформації з визнаного недопустимим первісного доказу. Принциповим є уточнення: правило «плодів отруєного дерева» за ч. 1 ст. 87 КПК України застосовується лише тоді, коли первісний доказ визнано недопустимим на підставі ч.ч. 1–3 ст. 87 КПК України; визнання його недопустимим за іншими правилами саме собою не «отрує» похідних доказів [41].

У постанові від 12 листопада 2019 р. у справі № 236/863/17 Суд підкреслив зворотний бік істотності: не кожне недодержання процедури є істотним. Зокрема, сама собою участь понятого, який раніше брав участь в іншій справі, автоматично не тягне недопустимості протоколу обшуку за відсутності фундаментального порушення прав особи [42].

У постанові від 28 січня 2020 р. у справі № 359/7742/17 Верховний Суд сформулював лаконічну й часто цитовану тезу: положення ст. 87 КПК України можуть бути підставою для визнання доказів недопустимими не за будь-якого порушення процесуального закону, а лише у випадку істотного порушення прав і свобод людини [43].

У постанові від 29 вересня 2020 р. у справі № 601/1143/16 суд реалізував одразу дві суміжні концепції. По-перше, асиметрію допустимості: відхиляючи докази на користь обвинуваченого (*in dubio pro reo*), суд має навести детальні й переконливі мотиви, а використання правил виключення на шкоду стороні, не відповідальній за порушення, суперечить їхній меті. По-друге, доктрину «розбите дзеркало»: висновок експерта не може бути визнаний цілковито недопустимим лише тому, що частина використаної в ньому інформації не підтвердилася під час судового розгляду [44].

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у постанові від 29 березня 2021 р. у справі № 554/5090/16-к сформулювала стандарт допустимості електронних доказів: оригіналом електронного документа є кожен його примірник, а також відображення на будь-якому носії; тому допустимість електронного доказу не можна заперечувати лише через те, що він має електронну форму або є копією, якщо не порушено цілісності зафіксованої інформації. Це рішення розширило тест допустимості на специфіку цифрових доказів [45].

У постанові від 12 травня 2021 р. у справі № 166/1199/18 Суд застосував заборону провокації злочину (ч. 3 ст. 271 КПК України) як самостійну підставу недопустимості: докази, здобуті внаслідок підбурювання особи до злочину, який вона не вчинила б без втручання влади, є недопустимими в розумінні ст.ст. 86, 87, 94 КПК України. Спираючись на практику ЄСПЛ (*Раманаускас проти Литви* [46], *Баннікова проти Росії* [47], *Матановіч проти Хорватії* [48]), Суд наголосив, що слідство має бути «по суті пасивним», а тягар спростування провокації покладається на сторону обвинувачення [49].

У постанові від 16 лютого 2022 р. у справі № 758/5719/16-к Суд застосував концепцію недобросовісної помилки до результатів НСРД: якщо на момент їх проведення існували достатні підстави кваліфікувати діяння як тяжкий злочин, а згодом кваліфікацію змінено на менш тяжку, отримані дані залишаються доказами; якщо ж кваліфікація була помилковою або свідомо «завищеною», такі дані доказами бути не можуть. У цьому ж рішенні Суд послідовно розмежував належність і допустимість і нагадав про оцінний підхід ЄСПЛ, за яким не кожне порушення тягне недопустимість, а вирішальним є вплив на справедливість розгляду й право на захист [50].

Концептуальне узагальнення здійснила Велика Палата Верховного Суду у постанові від 31 серпня 2022 р. у справі № 756/10060/17: в основі правил допустимості лежить концепція, за якою в центрі уваги суду повинні перебувати права людини й виправданість втручання в них держави, а невідповідність вимогам закону нівелює доказове значення відомостей «не в будь-якому випадку, а лише в разі, якщо вона призвела до порушення прав людини і основоположних свобод або ж ставить під сумнів походження доказів, їхню надійність і достовірність». Так було остаточно утверджено матеріальний (сутнісний) тест допустимості [5].

Стійкість суворого підходу в частині обшуків житла підтвердила Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у постанові від 07 жовтня 2024 р. у справі № 466/525/22: визнавши недопустимим протокол «невідкладного» обшуку без попереднього дозволу слідчого судді, суди на підставі доктрини «плодів отруєного дерева» виключили й усі похідні докази; саме лише виявлення під час обшуку відомостей про правопорушення не є підставою для невідкладного обшуку (ст. 233 КПК України) і не може бути легалізоване слідчим суддею *ex post facto* [51].

Наскрізною ниткою хронології є послідовне звернення Верховного Суду до стандартів Європейського суду з прав людини. Якщо у справах 2019 року (зокрема № 164/1457/16-к) [40] Суд оперує тезою про оцінку справедливості провадження в цілому (рішення *Хан проти Сполученого Коро-*

лівства), то у справі № 758/5719/16-к (2022) [50] він прямо вказує, що вирішальним для допустимості є вплив порушення на право на захист і на загальну справедливість розгляду, а не сам факт недодержання процедури. Таким чином, український тест допустимості від початку формувався у конвенційній системі координат, що робить його органічно сумісним із підходами розвинених правопорядків, розглянутими далі.

Хронологічна реконструкція дозволяє висувати, що тест допустимості у практиці Верховного Суду має багаторівневу будову:

1) формально-процедурна перевірка за чотирма критеріями (справи № 210/4412/15-к [3], № 607/14707/17 [4]);

2) матеріальна перевірка істотності порушення прав людини (справи № 359/7742/17 [43], № 236/863/17 [42], № 756/10060/17 [5]);

3) перевірка похідних доказів за доктриною «плодів отруєного дерева» (справи № 164/1457/16-к [40], № 639/8329/14-к [41], № 683/1507/16-к [53], № 466/525/22 [51]);

4) суміжні концепції асиметрії, недобросовісної помилки та «розбитого дзеркала» (справи № 601/1143/16 [44], № 758/5719/16-к [50]). Спільний вектор очевидний: рух від формального до оцінного, сфокусованого на правах людини підходу [20, с. 261–265; 26; 28; 29].

Канадський досвід цінний тим, що там тест допустимості доказів, здобутих із порушенням прав, прямо закріплений конституційно і деталізований судовою практикою. Параграф 24(2) Канадської хартії прав і свобод передбачає виключення доказів, одержаних із порушенням гарантованих Хартією прав, якщо їх допуск «дискредитував би здійснення правосуддя» (*would bring the administration of justice into disrepute*). Застосування цього правила має три передумови: порушення гарантованого Хартією права; здобуття доказу внаслідок цього порушення; висновок, що допуск доказу дискредитував би правосуддя.

Перший розгорнутий тест сформулював Верховний суд Канади у справі *R. v. Collins* (1987). Замість абстрактного визначення «дискредитації» Суд запропонував зважувати три групи чинників:

1) вплив допуску доказу на справедливість судового розгляду (*trial fairness*);

2) серйозність порушення Хартії;

3) наслідки виключення доказу для репутації правосуддя (зокрема ризик того, що виключення вирішального доказу через незначне порушення призведе до невинуватого виправдання).

У подальшій практиці (зокрема *R. v. Stillman* [54]) особлива увага приділялася так званим «доказам, здобутим за участю самого обвинуваченого» (*conscriptive evidence*), допуск яких розглядався як такий, що найбільше загрожує справедливості розгляду [6].

Цей підхід зазнав критики за надмірну категоричність (фактично майже автоматичне виключення «conscriptive» доказів), і у справі *R. v. Grant* (2009 SCC 32) Верховний суд Канади переглянув тест. Натомість трискладового поділу *Collins/Stillman* Суд запровадив оцінку й зважування трьох ліній дослідження:

1) серйозність діянь держави, що порушують Хартію (що грубішим і умиснішим є порушення, то більша потреба суду дистанціюватися від нього);

2) вплив порушення на захищені Хартією інтереси обвинуваченого;

3) суспільний інтерес у розгляді справи по суті (важливість і надійність доказу).

Суд наголосив, що мета § 24(2) є перспективною й суспільною: не покарання поліції чи компенсація обвинуваченому, а недопущення подальшої шкоди репутації правосуддя [7].

Фабула справи *R. v. Grant* унаочнює практичну роботу цього тесту. Доннх'ю Гранта (Donnohue Grant) у районі школи з високим рівнем злочинності зупинили трое поліцейських Торонто; коли один із них запропонував Гранту тримати руки перед собою, а двоє інших перекрили йому шлях, виникло «психологічне затримання» (*psychological detention*). Не будучи поінформованим про право на правову допомогу, Грант повідомив про наявність у нього марихуани та зарядженого револьвера, які було вилучено. Верховний суд Канади визнав, що мали місце свавільне затримання (ст. 9 Хартії) та порушення права на адвоката (ст. 10), однак, застосувавши новий трискладовий тест, дійшов висновку, що вогнепальну зброю не слід виключати з доказів. Це наочно демонструє: навіть за наявності порушення Хартії допустимість доказу вирішується не автоматично, а через зважування [7].

Запроваджений у *Grant* тест передбачає послідовну оцінку за трьома напрямками з конкретними підкритеріями.

Перший — серйозність діянь держави, що порушують Хартію: суд з'ясовує, чи було порушення умисним або свідомим і чи діяли поліцейські добросовісно (що зближує цей елемент із українською концепцією недобросовісної помилки).

Другий — вплив порушення на захищені Хартією інтереси обвинуваченого: оцінюються ступінь втручання у приватність, безпосередній вплив на право не свідчити проти себе та на людську гідність.

Третій — суспільний інтерес у розгляді справи по суті, що фокусується на надійності доказу, з огляду на характер порушення.

Прикметно, що ці підкритерії майже дослівно відтворюють чинники, які українська практика застосовує розрізнено (істотність порушення прав — справа № 756/10060/17 [5]; надійність доказу та добросовісність — справа № 758/5719/16-к) [50], що робить канадську модель особливо придатною для рецепції як інтегративну рамку [7].

Тест *Grant* негайно апробовано в супутніх справах, розглянутих Верховним судом Канади того ж дня. Якщо в самій справі *Grant* зброю визнали допустимою, то у справі *R. v. Harrison* (2009 SCC 34) той самий тест привів до протилежного результату — кокаїн, виявлений за грубого й умисного порушення Хартії, було виключено, попри його високу доказову цінність. Це зіставлення наочно демонструє, що новий тест не є ані «проприкладним», ані «прооправдувальним»: результат залежить від конкретного зважування трьох чинників. Стабільність підходу підтвердила й подальша практика (*R. v. Côté*, (2011 SCC 46) [55]; *R. v. Le* (2019 SCC 34) [56]) [57].

Ключовим оцінним критерієм допустимості в канадському судочинстві є істотність порушення прав людини [19, с. 206–209]. Неважко помітити концептуальну близькість тесту Grant до позиції Великої Палати Верховного Суду у справі № 756/10060/17 [5]: в обох випадках у центрі — права людини, серйозність втручання держави та надійність доказу, а не сам факт формального відступу від процедури. Відмінність полягає в тому, що канадський тест прямо легітиміє врахування суспільного інтересу в розгляді справи по суті — чинник, який в українській практиці залишається здебільшого імпліцитним.

Розвиток канадської практики між *Collins* і *Grant* пов'язаний із так званими «доказами, здобутими за примусової участі обвинуваченого» (*conscriptive evidence*) — поняттям, остаточно сформованим у справі *R. v. Stillman* (1997) [54]. До них відносили відомості, які обвинувачений був змушений надати проти себе (зразки тіла, заяви тощо). За логікою *Collins/Stillman*, допуск таких доказів майже автоматично робив розгляд несправедливим, що й критикувалося як надмірний формалізм. Саме цю майже автоматичну недопустимість усунув Grant, замінивши жорстку категоризацію гнучким зважуванням [7].

Застосовуючи тест Grant, Верховний суд Канади диференціює підхід залежно від виду доказу: для вимушених заяв обвинуваченого вплив порушення на захищені Хартією інтереси зазвичай оцінюється як значний; для доказів, здобутих із порушенням недоторканності житла чи приватності, — як суттєвий, але не безумовний; для речових і похідних доказів вирішальною часто стає їхня надійність та суспільний інтерес у розгляді справи по суті. Цей диференційований за видами доказів підхід згодом підтверджено у практиці (зокрема у справі *R. v. Le*, 2019 [56]), де наголошено на перспективній та суспільній спрямованості § 24(2): мета виключення — не покарати поліцію, а запобігти подальшій шкоді репутації правосуддя [7].

Канадська категорія «доказів, здобутих за примусової участі обвинуваченого» (*conscriptive evidence*) має концептуальну паралель в українському праві — п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК України, який оголошує недопустимими показання свідка, котрий згодом набув статусу підозрюваного чи обвинуваченого. В обох випадках захищається та сама цінність — свобода від самовикриття та право на мовчання. Верховний Суд України у справі № 164/1457/16-к уточнив, що це правило діє лише тоді, коли на момент одержання показань уже існували дані про ймовірний статус особи як підозрюваного, тобто коли слідчий цілеспрямовано обходив право на мовчання; таке тлумачення функціонально близьке до канадського підходу, який також концентрується на примусовому характері одержання доказу [40].

Порівняльний аналіз дозволяє визначити, що саме з канадського досвіду може бути сприйняте українською практикою, а що потребує обережності. Передусім слід враховувати інституційну відмінність: у Канаді тест виключення доказів має конституційне підґрунтя (§ 24(2) Хартії прав і свобод), тоді як в Україні допустимість урегульована галузево (ст.ст. 86–90 КПК України) під впливом ст. 6 Конвенції та практики ЄСПЛ. Тому йдеться про рецепцію ідей і методології, а не про механічне перенесення норм.

Найбільш придатним для рецепції є канадський тест Grant як модель структурованого зважування. Позиція Великої Палати у справі № 756/10060/17 [5] уже наблизилася до нього змістовно, проте їй бракує чіткої тризначної структури. Сприйняття логіки Grant дозволило б Верховному Суду сформулювати уніфікований алгоритм: (1) серйозність порушення з боку держави; (2) вплив порушення на права особи; (3) суспільний інтерес у розгляді справи по суті (з урахуванням важливості та надійності доказу). Третій елемент особливо корисний, оскільки робить явним те, що в українській практиці залишається прихованим [7].

Водночас рецепція має межі. Канадський підхід ґрунтується на ідеї стримування неправомірної поведінки держави (*deterrence*) та на широкому суддівському розсуді, тоді як українська модель зберігає сильніший акцент на законності процедури (ст. 86 КПК) та імперативних заборонах статті 87 КПК. Тому оптимальною є вибіркова рецепція — запозичення структурованого зважування (Grant) за збереження українського розмежування загального правила (ст. 86 КПК) і спеціального режиму істотних порушень (ст. 87 КПК). Такий підхід узгоджується і з доктринальними пересторогами щодо неприпустимості «подвійних стандартів» [12] та змішування властивостей доказу [14].

Спільним знаменником, що уможливило зближення української та канадської моделей, є стандарти ст. 6 Конвенції та практики ЄСПЛ — саме вони є природним «фільтром сумісності» для будь-якого запозичення. Зокрема, підхід до похідних доказів і винятків із доктрини «плодів отруєного дерева» має закріплюватися з обов'язковою вимогою доводити реальний, а не гіпотетичний паралельний ланцюг законних доказів; на цьому наголошує С. Г. Ханін [17], а відповідну логіку відображено в рішенні ЄСПЛ у справі *Светіна проти Словенії* [38].

Прикладним підсумком є те, що диференційований підхід фактично формує методикку оцінки похідних доказів: послідовну перевірку наявності первісного порушення, його істотності, причинного зв'язку з похідним доказом та застосовності відповідного винятку. Саме таку покрокову, а не інтуїтивну логіку обстоюють і аналітичні джерела (І. А. Тітко, К. А. Юхименко [16]), орієнтуючи практиків на чітку алгоритмізацію цього процесу. Будь-який запозичений інструмент при цьому має проходити «тест сумісності» зі ст. 6 Конвенції та ст. 87 КПК України.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що тест допустимості доказів у кримінальному провадженні є не одноактною операцією, а багаторівневим алгоритмом, сформованим практикою Верховного Суду на основі диференційованих концепцій недопустимості; категорична концепція «нещадного виключення» («чаю та чорнил») послідовно відкидається. Поняття допустимості, спираючись водночас на Конституцію і КПК України, є відправною точкою тесту, а його зміст розкривається через критерії (джерело, суб'єкт, процедура, оформлення, забезпечення прав) і концепції істотності порушення прав людини, «плодів отруєного дерева», асиметрії, недобросовісної помилки та «розбитого дзеркала».

Хронологічний аналіз практики Верховного Суду (від справи № 210/4412/15-к [3] у 2018 році до постанови Об'єднаної палати у справі № 466/525/22 [51] у 2024 році) засвідчив послідовний рух від формального до матеріального (сутнісного) підходу, кульмінацією якого стала позиція Великої Палати у справі № 756/10060/17 [5]. Порівняльно-правовий аналіз показав, що цей напрям частково збігається з канадським тестом Grant та в цілому узгоджується зі стандартами ст. 6 Конвенції і практики Європейського суду з прав людини.

На цій підставі обґрунтованою виглядає доцільність: вибіркової рецепції канадської моделі структурованого зважування (з прямим урахуванням суспільного інтересу в розгляді справи по суті); запровадження на рівні постанови Великої Палати чіткого підходу до похідних доказів та винятків із доктрини «плодів отруєного дерева» (насамперед вимоги реального, а не гіпотетичного паралельного ланцюга законних доказів); а також законодавчого вдосконалення ст.ст. 86 і 89 КПК України. Реалізація цих пропозицій сприяла б правовій визначеності й посиленню гарантій прав особи за одночасного збереження здатності кримінального судочинства досягати своїх завдань.

Вивчення доктринальних джерел і порівняльного досвіду дозволить у майбутньому трансформувати розрізнені правові позиції у цілісну систему. Тест допустимості має виглядати не як набір ізольованих правил, а як багаторівневий алгоритм, у якому загальне правило (ст. 86 КПК України), спеціальний режим істотних порушень (ст. 87 КПК України), доктрина похідних доказів та система винятків узгоджуються через єдиний критерій — справедливість кримінального провадження в розумінні ст. 6 Конвенції. Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на виробленні чітких критеріїв кожного з винятків і на емпіричному аналізі практики їх застосування судами першої та апеляційної інстанцій, що дасть змогу перетворити сформований судовою практикою тест на передбачуваний та юридично визначений інструмент захисту прав особи.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/YdMSz>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/7oLFq>.
3. Постанова Верховного Суду від 25.09.2018 р. у справі № 210/4412/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/Fs1N4>.
4. Постанова Верховного Суду від 07.08.2019 р. у справі № 607/14707/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/Plm5Y>.
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31.08.2022 р. у справі № 756/10060/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://t.ly/w_7aK.
6. R. v. Collins, [1987] 1 S.C.R. 265, 1987 CanLII 84 (SCC). *CanLII*. URL: <https://t.ly/1-7Dg>.
7. R. v. Grant (Donnohue Grant v. Her Majesty The Queen), 2009 SCC 32, [2009] 2 S.C.R. 353. *CanLII*. URL: <https://t.ly/UQnFU>.

8. Сибільова Н. В. Допустимість доказів у радянському кримінальному процесі. Київ : НМК ВО, 1991. 64 с.
9. Капліна О. В. Проблеми допустимості доказів у кримінальному процесі. *Актуальні проблеми юридичної науки* : зб. тез Міжн. наук. конф. «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 р.). Хмельницький, 2011. Ч. 4. С. 51–53.
10. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі. Харків, 2007. 576 с.
11. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України. 4-те вид. Київ : А.С.К., 2003. 1120 с.
12. Смирнов В. А. Допустимість як критерій оцінки доказів у кримінальному провадженні. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2021. 24 с. *KhNUAIR. Інституційний репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ*. URL: <https://t.ly/ZC54e>.
13. Вапнярчук В. В. Щодо реалізації окремих концепцій недопустимості доказів у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 2. С. 194–205. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023-30-2-194>.
14. Мельничук Ю. Л. Поняття допустимості доказів у кримінальному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 5, № 86. С. 107–115. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.15>.
15. Дрозд В. Проблемні питання допустимості доказів у судовому провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 274–280. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.45>.
16. Тітко І. А., Юхименко К. А. Винятки з концепції «плодів отруєного дерева»: застосування у судовій практиці (16.05.2023). *Протокол*. URL: <https://t.ly/GW7Da>.
17. Ханін С. Між «отруйним деревом» та «неминучим виявленням»: аналіз судової практики щодо допустимості доказів (15.11.2022, 16:17). *Юридична газета*. URL: <https://t.ly/vr7Pr>.
18. Ханін С. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31.08.2022 у справі 756/10060/17. Окрема думка (03.10.2022, 18:46). *Юридична газета*. URL: <https://t.ly/BFLZn>.
19. Волкотруб С. Г. Істотність порушення прав людини у ході доказування в кримінальному судочинстві Канади. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 3. С. 206–209. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського*. URL: <https://t.ly/rvYuS>.
20. Сіренко О. В., Дорошенко Ю. І., Барановська В. В. Формування недопустимості доказів у контексті доктрини «плодів отруєного дерева». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 63. С. 261–265. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.45>.
21. Рогатинська Н. З., Цибульська Ю. В. Недотримання засад кримінального провадження як підстава визнання доказів недопустимими. *Нове українське право*. 2022. № 1. <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.1.22>.
22. Городецька М. С. Окремі питання визнання допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 3 (80). С. 37–41. <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-80-3-37-41>.
23. Тесленко І. О. Концепції допустимості доказів та їх імплементація у кримінальний процес України. *Вісник кримінального судочинства*.

2023. № 1–2. С. 211–220. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.1-2/211-220>.
24. Шинкарьов Ю. В. Щодо проблематики визначення допустимості доказів. *Наукові перспективи*. 2023. № 8 (38). С. 600–606. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-600-606](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-600-606).
25. Погорецький М. А. Допустимість доказів у кримінальному процесі та процесуальна доброчесність: доктрини і практика (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. 2025. № 1–2. С. 22–59. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/22-59>.
26. Мельничук Ю. Л. Поняття допустимості доказів у кримінальному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.15>.
27. Крикунов О. В., Денісова Г. В. Загальні умови допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 4, № 87. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.12>.
28. Неклеса О. В. Проблемні аспекти допустимості доказів у кримінальному провадженні: теорія та практика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 91, ч. 4. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.53>.
29. Дерев'янюк А. І. Актуальні проблеми допустимості доказів: питання отримання та використання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.100>.
30. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України від 20.10.2011 р. № 12–рп/2011. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/1MaMs>.
31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/mpIo4>.
32. Case of Schenk v. Switzerland : Judgment of the European Court of Human Rights of 12.07.1988, application no. 10862/84. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/QKAoQ>.
33. Case of Khan v. the United Kingdom : Judgment of the European Court of Human Rights of 12.05.2000, application no. 35394/97. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/MyAFc>.
34. Case of Bykov v. Russia [GC] : Judgment of the European Court of Human Rights of 10.03.2009, application no. 4378/02. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/Hs-MF>.
35. Case of Jalloh v. Germany [GC] : Judgment of the European Court of Human Rights of 11.07.2006, application no. 54810/00. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/KaRvC>.
36. Case of Gäfgen v. Germany [GC] : Judgment of the European Court of Human Rights of 01.06.2010, application no. 22978/05. *HUDOC*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99015>.
37. Case of Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine : Judgment of the European Court of Human Rights of 21.04.2011, application no. 42310/04. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/TPSjr>.

38. Case of Svetina v. Slovenia : Judgment of the European Court of Human Rights of 22.05.2018, application no. 38059/13. HUDOC. URL: <https://t.ly/xzxy4>.
39. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.10.2019 р. у справі № 640/6847/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/pSe73>.
40. Постанова Верховного Суду від 30.05.2019 р. у справі № 164/1457/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/B6tvK>.
41. Постанова Верховного Суду від 08.10.2019 р. у справі № 639/8329/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/i9OYP>.
42. Постанова Верховного Суду від 12.11.2019 р. у справі № 236/863/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/nNJL>.
43. Постанова Верховного Суду від 28.01.2020 р. у справі № 359/7742/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/h27xc>.
44. Постанова Верховного Суду від 29.09.2020 р. у справі № 601/1143/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/YzxCd>.
45. Постанова Верховного Суду від 29.03.2021 р. у справі № 554/5090/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/EeIk9>.
46. Case of Ramanauskas v. Lithuania [GC] : Judgment of the European Court of Human Rights of 05.02.2008, application no. 74420/01. HUDOC. URL: <https://t.ly/Xmlls>.
47. Case of Bannikova v. Russia : Judgment of the European Court of Human Rights of 04.11.2010, application no. 18757/06. HUDOC. URL: <https://t.ly/Sfb6o>.
48. Case of Matanović v. Croatia : Judgment of the European Court of Human Rights of 04.04.2017, application no. 2742/12. HUDOC. URL: <https://t.ly/Bt4mS>.
49. Постанова Верховного Суду від 12.05.2021 р. у справі № 166/1199/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/DY-ic>.
50. Постанова Верховного Суду від 16.02.2022 р. у справі № 758/5719/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/zu-a6>.
51. Постанова Верховного Суду від 07.10.2024 р. у справі № 466/525/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/uBmFw>.
52. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2019 р. у справі № 751/7557/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://t.ly/GBu2N>.
53. Постанова Верховного Суду від 21.02.2023 р. у справі № 683/1507/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://t.ly/Xa_Yj.
54. R. v. Stillman, [1997] 1 S.C.R. 607, 1997 CanLII 384 (SCC). CanLII. URL: <https://t.ly/zlJPY>.
55. R. v. Côté, 2011 SCC 46, [2011] 3 S.C.R. 215. CanLII. URL: <https://t.ly/Roawl>.
56. R. v. Le, 2019 SCC 34, [2019] 2 S.C.R. 692. CanLII. URL: <https://t.ly/QSoCr>.
57. R. v. Harrison, 2009 SCC 34, [2009] 2 S.C.R. 494. CanLII. URL: <https://t.ly/iHuOe>.

Надійшла до редакції 14.11.2025
 Прийнята до друку 29.12.2025

Опублікована онлайн 29.12.2025
 Опублікована № 5 (107), 2025

Serhii VOLKOTRUB*(Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law)***The Evidence Admissibility Test in Criminal Proceedings: Concept, Case Law of the Supreme Court, and Canadian Experience**

The article examines the development of the evidence admissibility test in Ukrainian criminal proceedings. It is established that neither criminal procedural law nor case law currently provides a unified admissibility test, understood as a coherent algorithm that a judge could consistently apply to any contested item of evidence. The Supreme Court has repeatedly moved towards developing such a test. However, it has proceeded by formulating individual propositions, conclusions and legal positions that supplement and develop its previous findings. Consequently, the complete model must be reconstructed from a mosaic of judgments delivered by different chambers over the years. The purpose of the article is to define the concept and structure of the evidence admissibility test by systematising doctrinal approaches, conducting a chronological analysis of the Supreme Court's case law and comparing the Ukrainian approach with Canadian experience. The study employs general scientific and specialised legal methods, primarily the dogmatic, comparative legal and historical legal methods. It is demonstrated that Ukrainian case law has consistently rejected the categorical concept of the "merciless exclusion" of evidence and has evolved from formal procedural criteria, including the proper source, subject, procedure for obtaining evidence and manner of its documentation, towards a substantive approach. Under this approach, the decisive considerations are the impact of the violation on human rights, the reliability of the evidence and the fairness of the proceedings as a whole. The article reconstructs the multi-level structure of the admissibility test, encompassing a formal procedural review, an assessment of whether the human rights violation was substantial, an examination of derivative evidence under the "fruit of the poisonous tree" doctrine, the related concepts of asymmetry, bad-faith error and the "broken mirror", as well as the procedural rules governing decisions on the inadmissibility of evidence. The conceptual affinity between the Ukrainian substantive approach and the three-part test formulated by the Supreme Court of Canada is demonstrated. The expediency of the selective reception of the Canadian model of structured balancing is substantiated, provided that the distinction in Ukrainian law between the general rule and the special regime applicable to substantial violations is preserved. Proposals are formulated for the generalisation of judicial practice and the improvement of criminal procedural legislation.

Keywords: criminal proceedings, proof, evidence, evidence admissibility, substantial violation of human rights, case law, comparative criminal procedure.